

ZEVEN SHOTS VOOR DE NEXT ARBEIDSMARKT

26 september 2016

In opdracht van de Roadmap Next Economy

Studio Wolfpack

Janjoost Jullens

Mattijs Taanman

ft. Arash Aazami (Beyond Boundaries)

met inbreng van

Gerrit Jan van 't Veen (Dutch Coast)

Peter Troxler (Square One, Hogeschool Rotterdam)

Pieter van de Glind (Share NL)

Renee Trijselaar (Well Played, Hiphophuis)

Roebin Lijnis Huffenreuter (Dutch Research Institute For Transitions)

Ruud Muffels (Tilburg University)

Talitha Muusse (Duurzame Jonge 100)

1. Begin met eerlijke taal

De veranderingen gaan zo snel dat onze taal het niet bijhoudt. Dat vertroebelt. Feit: het aantal geregistreerde eenmanszaken in Nederland groeit snel en structureel. Fout: we redeneren in ZZP-ers.

Voorstel:

Werknemers Zonder Baan (WZB): noodgedwongen zelfstandigen. Werkgevers dwingen werknemers een KvK-nummer te nemen, risico te dragen en simpelweg een lager inkomen te slikken. Ook: starters die werknemer willen worden maar geen baan vinden.

Ondernemers Zonder Personeel (OZP): bewust zelfstandigen. Veel (so called) start ups hebben niet de ambitie om een personeelsbestand op te bouwen en werken liever in gelegenheidscoalities. De vrije beroepen vallen ook hieronder, net als werknemers met 'iets ernaast'.

De aanwas van WZB-ers is vermoedelijk het grootst. Twee derde van de flex-banen bevindt zich onderin de arbeidsmarkt. Dit zie je verder alleen in Spanje, Italië en Griekenland.

De next economy redeneert vervolgens in *collaborative networks* en ook daarin helpt nader onderscheid het denken. Wij onderscheiden:

Gangs: OZP'ers zoeken elkaar op. Gangs zijn gebaseerd op *strong tie connections*: de leden hebben een gemeenschappelijk doel en de relaties zijn hecht. De productiekracht is geconcentreerd en bewust bij elkaar gezocht. Dit zijn de buurtcoöperaties die energie opwekken en zorg organiseren, de creatieve consortia die films maken en producten ontwikkelen, de mission driven samenwerkingen zoals The Things Network.

Crowds zijn gebaseerd op *weak tie connections*: de leden leveren weliswaar allemaal hun aandeel (funding, productiekracht, data) maar zijn onderling niet aan elkaar gecommiteerd. Dit zijn de verhuurders van AirBnB, de aanbieders op Mechanical Turk, de investeerders van Kickstarter. Bij crowds is de productiekracht versnipperd en relatief anoniem. Mensen vinden het òf gemakkelijk (crowdfunding, sharing platforms) òf zijn ervan afhankelijk voor hun inkomen (on demand platforms).

Tot slot is er een derde netwerkverband, waarvan het twijfelachtig is of we dit onder next economy moeten scharen. Voor de zuiverheid van de discussie noemen wij ook:

Flexibele schil: de truc van vennootschappen en overheidsorganisaties om hun flexibiliteit te organiseren en kosten te drukken. Niet geïnitieerd vanuit de individuele ondernemers en eerder te interpreteren als levensverlenging van de huidige economie.

2. Bekijk het hele plaatje

Een vaste baan is veel meer dan een contractvorm en een inkomen. Het verdwijnen van een vaste baan betekent het verdwijnen van een reeks aan praktische, economische en sociale functies. Die zijn wezenlijk voor elke discussie over een *next* arbeidsmarkt. Onderstaande tabel doet een eerste scan naar de vervangende waarde van de *gig economy*: in hoeverre nemen gangs, crowds en flexibele schillen die functies van de vaste baan over?

Functie	Uitleg, voorbeeld	Vervangende waarde van de nieuwe structuur		
		Gangs	Platforms	Flex. schil
Identiteit (purpose)	Op de verjaardag zeg je: 'Ik ben van...'	Ja	Neen	Ja
Plek in waardeketen	Heldere input en output, complementaire kundes	Ja	Ja	Ja
Nieuwe vaardigheden	Bijscholing, inwerken	Deels	Neen	Deels
Sociale context	Omgaan met collega's, feedback, ritme	Ja	Deels	Ja
Ontzorgen	Administratie, sociale regelingen, voorzet belastingaangifte	Neen	Ja	Neen
Sociale zekerheid	Ziekte, pensioen, zwangerschapsverlof	Deels	Neen	Neen

Wat valt op?

1. Er zit duidelijk potentieel in de *gig economy* als vervanger voor de vaste-baan-economie. Maar op onderdelen is de werkelijke bijdrage nog pril of beperkt.
2. Het aanbod van crowds (en hun platforms) is vele malen kariger dan dat van gangs en de flexibele schil.
3. De flexibele schil scoort weliswaar bijna zo goed als de gangs maar zou de lat hoger moeten leggen: het betreft vooral mensen die voorheen de voordelen van een vaste baan hadden.
4. De *gig economy* heeft nadrukkelijk een overheid nodig: de geboden sociale zekerheid is nihil, skill-ontwikkeling staat onder druk.

3. Tool: Huishoudboekje van de Next Economy

In het tijdperk van het vaste inkomen en vaste uitgaven hielp het Nibud huishoudboekje ons om maat te houden en ons geld slim te plannen. In: salaris. Uit: hypotheek, GWL, verzekeringen, abonnementen, boodschappen, spaarcentje, zakcentje. In de Next Economy wordt het huishoudboekje een stuk complexer. Wij vermoeden dat Nibud momenteel hevig in fintech investeert vanwege de volgende trends:

- De **gig economy**. Het rondkomen van opdrachten, al dan niet in netwerkverband, maakt dat ieders inkomen per maand varieert en bij diverse opdrachtgevers of afnemers vandaan komt.
- De **informele economie**. Aan de inkomstenkant zou je het zwart geld kunnen noemen, een factor waardoor huishoudens nog net het hoofd boven water houden. Aan de uitgavenkant betekent de informele economie steeds vaker een kostenbesparing: mensen regelen kinderopvang en basale zorg onderling; helpen elkaar met kleine klusjes van belastingaangifte tot loodgieterswerk; in ZP-achtige netwerken nemen de deals 'met gesloten beurzen' toe.
- Ook de **deeleconomie** verandert zowel het linker- als het rechterrijtje. Aan de inkomstenkant wordt bezit ineens de basis van nieuw inkomen – je huis via AirBnB, je auto via Snappcar. Mooi nieuws is dat dit mensen een gemakkelijk (en aardig informeel) zakcentje oplevert. Naarder is dat dit het 'Piketty effect' vergroot: mensen met veel assets verdienen via AirBnB eerder een tweede inkomen dan een zakcentje. Aan de uitgavenkant betekent de deeleconomie een kostenbesparing: waarom gereedschap kopen als je het kunt lenen?
- **Eigen productie** wordt een nieuwe factor. Je huis wekt energie op, je afval is geld waard. Dit is een knop waar je hard of zacht aan kunt draaien: doe je dit niet, doe je dit een beetje, of gaan we het systeem overnemen? In dat laatste geval verschijnt er een heerlijke post in het linkerrijtje en een aantal afschrijvingen in het rechterrijtje.

Een (sterk versimpelde!) variant van het nieuwe huishoudboekje staat op de volgende pagina. Wat valt daarin op?

- het dashboard van ons economisch bestaan is een stuk complexer geworden;
- zowel de optelsom van het linker- als het rechterrijtje pakt lager uit;
- er staan veel beïnvloedbare posten in – hoezeer zetten we bijvoorbeeld in op eigen productie;
- je kunt hier goed of slecht in zijn (skills) en een goede of slechte startpositie in hebben (kapitaal);
- de nieuwe posten volgen uit nieuwe samenwerkingsvormen en vergen derhalve sociaal kapitaal.

Actie:

- 1) **Het Huishoudboekje van de Next Economy als tool voor wijkgerichte interventies – zoals de Prosumer Sharing Stations.**
- 2) **Experiment: kunnen we een beweging maken *towards zero income*?
informele economie + deeleconomie + eigen productie + zero marginal costs = 0?**

Inkomsten**Arbeid**

Salaris	<i>soms, een beetje</i>
Gig 1	<i>nieuw</i>
Gig 2	<i>nieuw</i>
Gig 3	<i>nieuw</i>
Gig 4	<i>nieuw</i>

Resources

Energieproductie	<i>nieuw</i>
Afvalverkoop	<i>nieuw</i>

Assets

AirBnB	<i>nieuw</i>
SnappCar	<i>nieuw</i>

Kapitaal

Rendement P2P funding	<i>nieuw</i>
-----------------------	--------------

Uitgaven**Vaste lasten**

Hypotheek	<i>gelijk</i>
Verzekeringen	<i>ingewikkeld</i>
Belastingen	<i>ingewikkeld</i>
Gas en licht	<i>weg</i>
Abonnementen	<i>gelijk</i>
Zorg	<i>-10%</i>
Kinderopvang	<i>gehalveerd</i>

Afschrijvingen en reserveringen

Energieinvesteringen	<i>nieuw</i>
Apparaten	<i>gehalveerd</i>
Onderhoud	<i>weg</i>
Kleding en meubels	<i>gelijk</i>

Huishoudelijk

Voedsel	<i>gelijk</i>
Diensten	<i>gehalveerd</i>

Versimpeld concept van het Huishoudboekje voor de Next Economy

4. Dringend: Skills voor de Next Economy

Tot op heden was onderwijs vooral een selectiemechanisme. Het behaalde diploma wordt gezien als proeve van bekwaamheid en helpt werkgevers bij het selecteren van hun personeel. Die troef lijkt uitgespeeld. Voor de next economy, waarin het erop aankomt zelf een bestaan op te bouwen, al dan niet in netwerkverband, is *ondersteunen* waarschijnlijk een veel effectiever uitgangspunt. Hoe kan educatie mensen ondersteunen in het opbouwen van een eigen unieke toegevoegde waarde, een eigen plek in de keten en dus een eigen inkomen?

- 1) Een individu dat zelf een bestaan moet opbouwen kan beter zijn of haar sterke kanten ontwikkelen dan een inhaalslag maken op de zwakke kanten. Een OZP-er draait op unieke toegevoegde waarde, niet op gecultiveerde middelmaat. *'Waarom zou je van je vier een zes maken, als je met dezelfde inspanning van je zeven een negen maakt? Be real, waarmee ga je groot worden?'*
- 2) De next economy vergt juist een andere verbreding in onze vorming. Een bedrijf heeft een doel en een waardepropositie en in een vaste baan zijn dat je kaders. Educatie voor zelfstandigheid moet ondersteuning bieden in het definiëren van je individuele kaders: *purpose, value en skills*. In moderne methoden zoals van Nesta is dit dan ook al de kern.
- 3) Het redeneren in hoog- en laagopgeleid is behalve onfatsoenlijk ook onhandig. Een relevanter onderscheid is de *mate van specialisatie*. Generiek werk wordt het snelst weggeconcentreerd door algoritmes en goedkopere economieën, ook op HBO-niveau. Specialistisch werk heeft de grootste marktkansen in de next economy, ook zonder diploma.
- 4) Van de pioniers van de next economy valt te leren wat de doorslaggevende skills zijn voor een vruchtbaar, zelfstandig bestaan. Cruciaal is bijvoorbeeld de vaardigheid *hustling*: *'extrapolating the opportunities from the situation at hand'*. Oftewel: productief, kleinschalig opportunisme. Wij verwijzen verder nadrukkelijk naar de Derde Individuele Revolutie: www.3ir.nl.
- 5) Het Next Education programma zegt terecht: leren gebeurt levenslang en overal. Wij wijzen graag op de grote potentie van initiatief West Practice (nexteconomy.nl/bidbook/west-practice).

Actie:

- 1) **Optuigen van een onderwijsexperiment met unieke toegevoegde waarde als leidend principe.**
- 2) **Selectie van West Practice als prototype project.**

5. Dringend: Baas in eigen platform

De huidige vennootschappen en instituties kennen management, accountancy en HR-afdelingen. Die 'noodzakelijke bijzaken' zijn in de afgelopen eeuw opgewaardeerd tot dominante werkvelden waarop hordes studenten in betaalbaar krijtstreep afstuderen. De Gig Economy belegt dit soort taken in toenemende mate bij platforms. Transactiekosten, of in plat Rotterdams gelazer, besteden zij uit aan algoritmes – de enige technologie die daadwerkelijk met *zero marginal costs* functioneert. De hardste disrupties van de afgelopen jaren komen allemaal uit deze hoek.

Op platforms komen materialen, kennis, geld, arbeid en de vraag ernaar bij elkaar. De platforms maken combinaties, deals en ze verdelen werk en inkomen. De platforms hebben daarmee ook een gigantische macht. Uber pakt 20% op haar chauffeurs én stuurt via algoritmen hun gedrag, marktkansen en inkomen. Terwijl de economie enerzijds decentraliseert (zie al het voorgaande), vindt er tegelijkertijd een extreme centralisatieslag plaats. Uber, Amazon, Google, enfin. Een bijzonder urgente vraag is daarom: wat hebben we aan een gig economy, aan gedistribueerde productie en aan flexibele netwerken als de marge weglekt en de doelen van de platforms niet de onze zijn?

We moeten modellen ontwikkelen waarmee gangs, communities en gelegenheidscoalities zelf hun transacties managen, dus ook zelf de marges pakken om zelf te kunnen investeren, en zelf op hun doelen en waarde kunnen sturen. Het kan. In Brooklyn wisselt een wijk zelf geproduceerde energie uit via de Blockchain. Zo is het energiebedrijf niet meer nodig en lekt er geen geld meer weg uit de wijk. Willen we de WZB-ers en OZP-ers helpen in hun *gig* bestaan, willen we werkelijke onafhankelijkheid? Dan investeren we vanaf nu hard en hevig in dergelijke modellen. Met spoed, want de Ubers houden zich niet in.

Actie

Complementair aan Fieldlab Blockchain zoals dat nu wordt voorbereid (gericht op bestaande sectoren zoals de logistiek): ontwikkel in de praktijk Platforms/Dashboards voor bottom up business models. Consortium staat klaar.

6. Dringend: Toegang en level playing field

De next economy moet een economie worden waarin het voor je kansen niet uitmaakt of je een individuele ondernemer, een gang, een crowd of een groot bedrijf bent. Decentrale productie is gebaat bij het wegnemen van alle barrières die innovatief ondernemerschap en het prosumer-schap in de weg zitten.

Bij toegang hoort ook: een level playing field. Nu al heeft iedereen toegang tot het energiesysteem, maar de drempels om eraan mee te doen variëren enorm – in het nadeel van de next economy.

Een gemiddelde bakker betaalt € 4.000 per jaar aan energiebelasting. Een beursgenoteerd bedrijf zoals Shell Pernis dat duizendmaal zoveel verbruikt, betaalt nog geen € 60.000. Er wordt dus duizendmaal meer vervuild, en slechts vijftienmaal meer betaald. De belasting stuurt rechtstreeks tegen kleinschaligheid in.

Voor de prosumant, de productie-eenheid die volgens Rifkin de toekomst heeft, is het stelsel zelfs nog onrechtvaardiger.

In het ideaalplaatje werkt het straks als volgt: de prosumant wekt energie op met zonnepanelen op het dak en slaat die vijf meter verderop op in de accu van zijn elektrische auto. 's Avonds levert de accu van de auto de energie die het huishouden nodig heeft. In ons huidige belastingstelsel betaalt de prosumant belasting over geleverde energie zodra die het huis verlaat richting auto; en over ingekochte energie zodra het weer naar binnenkomt. Stel je voor: 33 cent belasting op een kilowattuur die in de handel 3 cent oplevert, en dat nog eens exclusief BTW.

Dezelfde verhalen zijn te vertellen over regels, inkoopbeleid, subsidies en toegang tot systemen. Circulaire ondernemers lopen stuk op de regelgeving in de afvalverwerking; creatieve consortia sneuvelen in aanbestedingsprocedures door raamcontracten van de oude garde; R&D-subsidies eindigen bij universiteiten en TNO, terwijl steeds meer innovatiekracht in netwerken van kleine MKB-ers zit.

Voor individuele ondernemers en gangs is het cruciaal dat zij toegang hebben tot de resources die nodig zijn om hun business te draaien. Dat zijn in elk geval:

- volledig open toegang tot data en verbindingen;
- een energiestelsel en belastingen die minimaal eerlijk zijn, en wellicht kleinschalig en decentraal zelfs stimuleren;
- inkoop, subsidies ingericht op nieuwe vormen van aanbieders, met name de gangs en crowds.

Actie

- 1) Een ondergrens voor een RNE next society is dat onevenwichtige toegang tot energie, data, regelingen en materiaalstromen wordt rechtgetrokken. Bijvoorbeeld door het hard te spelen in de City Deal.
- 2) Terwijl die lobby loopt, zijn extreme experimenten welkom – bijvoorbeeld de RNE vergoedt voorlopig het belastingnadeel voor de eerste ESCO (proof of concept).

7. To do's voor de overheid

De snelle groei van het aantal Werknemers Zonder Baan en Ondernemers Zonder Werknemers past weliswaar bij next economy trends maar komt ook door het Nederlands beleid. In andere landen is deze trend immers veel minder groot. Het Nederlandse beleid zet zekerheid van vaste banen en flexibiliteit van zelfstandigen teveel tegenover elkaar. Onder de noemer *flexicurity* bestaan voldoende voorbeelden van landen waar zekerheid en flexibiliteit elkaar juist versterken.

Direct urgent

- De mensen die geen fatsoenlijk bestaan via gangs of crowds kunnen opbouwen of onverzekerbaar worden. Bekijk hoe dit stads- of metropoolniveau gedekt zou kunnen worden. Onderzoek ook hoe bestaande verzekeraars en concepten hieraan bij kunnen dragen, bijvoorbeeld met een solidariteitsovereenkomst tussen alle aanbieders in de regio: wij dekken gezamenlijk de gevallen die buiten de boot vallen.
- Modellen voor overcapaciteit. Zie het kader, geciteerd uit onze eerdere paper (Seven Insights, april 2016) en zie de dienstenchecks in de position paper van Peter Van Lieshout. Cruciaal is dat modellen goede arbeidsvoorwaarden bieden, en dat zij worden gesteund, inclusief inkoopcommitment, door gemeenten, regionale bedrijven en instanties.

The entire idea of new technology is to create overcapacity. Fossil fuels did so and helped us create the luxury we live in right now – thanks to them we did not have to spend 80% of our time on basic needs anymore. The TIR is expected to seriously enlarge our overcapacity and now we observe a tricky schism in interpreting the outcome.

According to mr. Rifkin and an entire movement of optimists we are mounting the Mazlov pyramid and this overcapacity will naturally be used for the things that matter in life: high level care, culture, well being. According to the other half of society, overcapacity is a serious threat to our cities' welfare: unemployment, poverty and social dichotomy.

The first train of thought leads to propagating collaborative networks, and ideas like a basic income for every citizen. Ask our alderman: this is not going to happen. The second train of thought leads to 'tightening our belts' and forced labor for everybody on welfare. Ask our progress philosophers: this can't be the way.

Thesis: the RNE is incomplete without new models to reallocate our growing overcapacity for higher goods. These models can be found in the private sector - new business models, harvesting overcapacity; as well as in the public sector - e.g. beneficial arrangements on care giving or volunteering.

In de transitie:

- De transitie naar een gerobotiseerde, circulaire, energiezuinige, zelfrijdende economie is arbeidsintensief. Denk aan het autovervoer, isoleren van woningen en de aanleg van volledig geautomatiseerde productiefaciliteiten. Het gaat om specifieke arbeidsmarkten die groot zijn, mogelijk snel opkomen en na 10-20 jaar weer verdwijnen. Dit vergt een scherp en adaptief arbeidsmarktbeleid, samen met het bedrijfsleven.
- Arbeiders die aan de kant gaan voor robotisering, leveren daarmee een waardevolle bijdrage aan de business modellen van de toekomst. Die waarde valt uit te drukken in aandelen in die nieuwe infrastructuur. Zo zijn zij geen 'collateral damage' maar mede-eigenaar van de toekomst. Initieer hiertoe experimenten, dan nemen we echt een voorsprong in de next society.